

ФИЛИП РОТ: ПРОРОКЪТ НА ГРОЗНАТА ИСТИНА ВЪВ ВРЕМЕ НА ЛИЦЕМЕРИЕ И ПОЛИТИЧЕСКА КОРЕКТНОСТ

Иван Димитров

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“ (България)

Ivan Dimitrov

(University of Veliko Tarnovo “St. st. Cyril and Methodius” (Bulgaria))

Ivan Dimitrov. PHILIP ROTH: THE UGLY TRUTH PROPHET IN TIMES OF HYPOCRISY AND POLITICAL CORRECTNESS

Abstract. During his long career, spanning more than five decades, Philip Roth has published more than thirty novels and several volumes of literary criticism. Vilified and praised, Roth's work is anything but bland. Perhaps the adjective best describing his work is “controversial”. The reasons why almost every novel of his wreaks havoc in literary circles are two. The first is the author's uncompromising stance on the issue of truth. Roth questions conventional morality by exposing it as a construct. The second reason is that the author's policy of preaching the “gospel of truth” generates strong reaction from socially-established moral conventions. The tension generated by the public expectations to comply with the social paradigm and the author's iconoclastic hostility to hypocrisy is the underlying feature of all of his works.

Keywords: truth, morality, iconoclastic, hypocrisy

*Иван Димитров. ФИЛИП РОТ: ПРОРОКЪТ НА ГРОЗНАТА ИСТИНА ВЪВ
ВРЕМЕ НА ЛИЦЕМЕРИЕ И ПОЛИТИЧЕСКА КОРЕКТНОСТ*

Резюме. В течение на дългата си кариера, която обхваща повече от пет десетилетия, Филип Рот издава над тридесет романа и няколко сборника с литературна критика. Критикувано и възхвалявано, творчеството на Рот може да бъде квалифицирано като всичко друго, но не и като безинтересно. Може би прилагателното, което най-добре описва творчеството на Рот, е „проблематично“. Причините, поради които почти всеки негов роман предизвиква смут в редиците на литературните критици, са две. Първата е авторовата безкомпромисна позиция по отношение на истината. Рот

подлага на критика традиционния морал, като разкрива неговата изкуствено създадена същност. Втората причина е, че авторовата позиция на изповядване на „евангелието на истината“ генерира силна опозиция в лицето на социално утвърдения традиционен морал. Напрежението между обществените очаквания да се съобразява със социално установената парадигма и авторовата иконоборческа войнственост към лицемерието е отличителна черта на всички негови творби.

Ключови думи: истина, морал, иконоборчески, лицемерие

В течение на дългата си кариера, която обхваща повече от пет десетилетия, Филип Рот издава над тридесет романа и няколко сборника с литературна критика. Критикувано и възхвалявано, творчеството на Рот може да бъде квалифицирано като всичко друго, но не и като безинтересно. От първата си публикувана книга, *Goodbye, Columbus and five short stories*, (*Сбогом, Колумб и пет кратки разказа*, 1959) Рот привлича вниманието на критиката и обществеността. Може би прилагателното, което най-добре описва творчеството му, е „проблематично“. Причините, поради които почти всеки негов роман предизвиква смут в редиците на литературните критици, са две. Първата е авторовата безкомпромисна позиция по отношение на истината. Това е единственият компромис, който Филип Рот прави спрямо морала. Всъщност Рот подлага на критика традиционния морал, като разкрива неговата изкуствено създадена същност. Втората причина е, че авторовата позиция на изповядване на „евангелието на истината“ генерира силна опозиция в лицето на социално утвърдения традиционен морал. Напрежението между обществените очаквания да се съобразява със социално установената парадигма и авторовата иконоборческа войнственост към лицемерието е отличителна черта на всички негови творби.

Правени са множество опити да се намери единен мотив, който да обединява различната тематика в романите на Рот, като никой от тях не успява да удовлетвори очакванията на литературната критика, идентифицирайки по категоричен начин такъв мотив. Намирането на „Свещения граал“ на Рот се затруднява допълнително и от разнообразието на тематика и жанрове в творбите му.

Може би най-отличителната черта на писателя Рот е неговата непоколебимост при анализа и обрисването на човешкото състояние в цялата му абсурдност и гротескност. Такова начинание изисква изследване на най-тъмните кътчета на човешката психика, както и изваждането на светло на неприятните факти относно истинската мотивация, върху която градим идеализираните представи за себе си. Ангажираността на Рот към каузата на художествената истина излиза наяве с първата му публикувана книга, „Сбогом, Колумб“, сборник от няколко разказа. След публикуването му Рот е обвинен, че е предал еврейската общност, като е представил няколко еврейски персонажа, които се борят със своите несъвършенства и слабости, т.е. представил ги е в не

толкова идеализирана светлина, колкото еврейската общност се е надявала. Въпреки първоначалния шок от факта, че е жертва на организирана кампания, която цели да бъде дискредитиран като аморален и страдащ от въпиющо невежество, Рот отстоява моралното си право да осветли тъмните ъгълчета на човешката психика.

Въпреки разнообразието си, творчеството на Рот може да бъде квалифицирано в две отчетливи категории. Първата принадлежи към реалистичната школа в художествената литература, а втората е тази на постмодерните експерименти. Рот признава, че основният му интерес е в изследването на аза и субективността. Съответно авторът разгръща два съвършено различни подхода към аза в реалистичните и постмодерните романи. В постмодерните му експерименти азът е подложен на странна еквилибристика, чиято цел е да обърка читателя в резултат от липсата на логически център в повествованието. Пример за това е авторовото отношение към аза в постмодерния роман *Deception (Измяна, 1990)*. Главният герой в романа се казва Филип Рот, който е известен писател и прилича много на самия автор. Главният герой Филип Рот среща друг Филип Рот, който се представя за истинския Филип Рот, което от своя страна води до още по-голямо объркване у читателя. В резултат на смесването на сферите на реално и художествено, авторът насочва вниманието на читателя към естеството на творческия акт, с други думи, основната цел на Рот в постмодерните му романи е да размишлява върху творческия процес.

Вторият подход към аза се наблюдава в романите, принадлежащи към реалистичното течение в литературата. В тях авторът изповядва много по-отговорно отношение към субективността, като изследва психологическата мотивация на своите герои. Ето защо някои критици определят неговия стил като психологически реализъм. Всъщност в преследване на истината Филип Рот използва както реалистични, така и модернистични техники, като например вътрешния монолог и т.н. Съответно реалистичните романи в неговото творчество са тези, които предизвикват най-много полемика: докато постмодерните романи могат да бъдат омаловажени като експерименти и игра на думи, то реалистичните романи имат много по-сериозно послание и замисъл.

Поради отдадеността си на епистемологическия проект да познае азът и другите, Рот не може да бъде ограничен в рамките само на реалистичната или постмодерната парадигма. Трябва да се отбележи, че в началото на своята кариера Рот започва с традициите на реализма, през 70-те и 80-те експериментира с постмодернистичната стилистика и похвати, и накрая, от последното десетилетие на XX век се връща към парадигмата на психологическия реализъм, изследвайки мотивите на своите измислени мъже. Може би най-удачното определение на жанровата и стилистична техника на Филип Рот е да прибегнем към предположението на Робърт Сигле за съществуването на „пропу-

склива мембрана“ в съвременната американска литература, което предполага взаимодействието на реалистичното и постмодерното течение, вместо тяхното ясно разграничаване (Браунер, 2007: 48).

Първият роман на Рот, *Letting Go* (*Освобождение*, 1962) става своеобразен мотив на творчеството му. Според Танер освобождаването е централна метафора в американската литература в средата на XX век. Дилемата, която Танер съзира в героите на много американски автори, е между „ужаса от абсолютна безформеност“ и „затвора на гнетящите ограничения“ (Танер, 1971: 67). Рот разпознава тази дилема в своите персонажи, като я идентифицира с не толкова претенциозните обозначения „неподправена игривост“ и „смъртоносна сериозност“ (Рот, 1975: 139). Дискурсът, включващ термини като „сериозност“, „фрустрация“ и т.н., е функция на влиянието на Кафка. В „Процесът“ Кафка представя герой, изправен пред съд, вменяващ му вина за несъществуващо прегрешение. Според Рот обаче, съдът е продукт на съзнанието на самия обвиняем (Рот, 1975: 80). Рот описва именно такъв психологически смут и страдание и съпътстващата ги борба за себепознание, за да могат неговите герои да се освободят от властта на този въображаем съд.

Друг аспект на творчеството на Рот е, че той изобразява предимно мъже персонажи. Авторът казва в едно от интервюта си, част от френската документалната поредица „Великите писатели на XX век“: „Животът на мъжете е моят предмет, циркът да си мъж, клоунът е фалосът“. В есето „Рот и полът“ Дебра Шостак установява, че основният мотив в много от неговите романи е митът за мъжката неуязвимост и по-точно изобличаването на този мит (Шостак, 2007: 111). Шостак продължава анализа си, като отбелязва, че авторът сякаш приветства негативните отзиви на критиката спрямо неговите персонажи „женомразци“. Швенгер, от своя страна, вижда в неприкрития интерес на автора към сексуалните желания на мъжете достатъчно основание да го причисли към т.нар. мъжки стил в литературата. Към този стил Швенгер причислява автори, които, „вместо да игнорират мъжката сексуалност, я приемат за своя основна тема“ (Швенгер, 1979: 622). Шостак също защитава Рот от нападките срещу неговото предполагаемо женомразство. Тя контрира критиците, като привежда като довод стилистичната техника и похвати на Филип Рот, доказвайки убедително художествената дистанция между „кукловода“ и „куклите“ (Шостак, 2007: 111).

Джон Макданиел съзира в художествения светоглед на Филип Рот влиянието на Хенри Джеймс, а именно интерес към мотивите, стоящи зад поведението на художествените персонажи и зад нашите благородни импулси (Макданиел, 2003: 44). Според Макданиел, героите на Рот водят битка с най-тъмните сили в себе си, но тази битка неизменно протича на фона на обществения социум и порядки. Трябва да се отбележи, че героите на Рот не са самотните индивидуалисти на Селинджър, Белоу или Маламуд. Макданиел заключава,

че авторът трябва да премине през социума, ако се стреми да създаде правдоподобни персонажи (Макданиел, 2003: 44).

Грийнберг вижда връзка между морално-етичното в творчеството на Рот и авторския стремеж да постигне истинност и художествено въздействие чрез нарушаване на културните и психологически норми (Грийнберг 2003: 82). Тази стратегия намира своето валидизиране в Уилям Дийн Хауълс, един от стожерите на американската литература, който в есето „Писане и четене на романи“ разгръща тезата, че сферата на изкуството е истината, независимо дали тази истина е лицеприятна или не (Хауълс, 1958: 298). Филип Рот следва това верую неотменно в продължение на повече от петдесет години, като изобличава лицемерието и показва човешкото състояние, без да го идеализира. Поснок вижда в тази склонност на автора достатъчно основание да го причисли към традицията, започваща с Ницше, преминаваща през Емерсон и др., в тяхната обща готовност за противопоставяне на общоприетото и любов към голата и понякога грозна истина. (Поснок, 2006: 9). Поснок проследява корените на това течение назад във времето до Кант, Колеридж, Монтейн, Уилям Джеймс и др. За съжаление, може би именно непоколебимото преследване на истината и извеждането на преден план на скритите мотиви в иначе идеализираните наративи на неговите персонажи застават между него и единственото признание, което му убягва – Нобеловата награда. Въпреки че е многократно номиниран, тя му се изплъзва и през месец май 2018 г. Филип Рот почина на 84 годишна възраст. Неговото творчество обаче получава 29 други награди, сред които наградата „Пулицър“ през 1998 за „Американски пасторал“, „Пен-Фокнър“ през 2001 г. за „Човешкото петно“ и др. Няколко от неговите романи са екранизирани с участието на звезди като Антъни Хопкинс, Бен Кингсли, Пенелопе Круз. Със своето общочовешко естество наследството на Филип Рот далеч надхвърля пределите на американската култура и литература.

Библиография

- Brauner, David (2007). *Philip Roth*. Manchester University Press.
- Greenberg, Robert M. (2003). “Transgression in the Fiction of Philip Roth”. *Bloom’s Modern Critical Views*. Chelsea House Publishers. USA.
- McDaniel, John N. (2003). “Distinctive features of Roth’s Artistic Vision”. *Bloom’s Modern Critical Views*. Chelsea House Publishers. USA.
- Posnock, Ross (2006). *Philip Roth’s Rude Truth. The Art of Immaturity*. Princeton University Press.
- Roth, Philip (1975). *Reading Myself and Others*. Farrar, Straus and Giroux, New York.
- Tanner, Tony (1971). *City of Words: American Fiction, 1950–1970*. Harpercollins.
- Howells, W. D. (1958). “Novel-Writing and Novel-Reading”. *Howells and James: A Double Billing*. NY.

- Schwenger, Peter (1979). "The Masculine Mode". *Critical Inquiry*, Vol. 5, No.4. Chicago. The University of Chicago Press.
- Shostak, Debra (2007). "Roth and Gender". *The Cambridge Companion to Philip Roth*. Cambridge University Press. Mansfield, Nick. *Subjectivity. Theories of the Self from Freud to Harraway*. SRM Production Services. Malaysia. 2000

Гл. ас. д-р Иван Димитров

Катедра „Англицистика и американистика“

ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

Адрес: ул. Теодосий Търновски № 2,

5003 Велико Търново, България

✉ i.dimitrov@ts.uni-vt.bg

Senior Assist. Prof. Ivan Dimitrov, PhD

Department of "English and American Studies"

VTU "St. st. Cyril and Methodius"

Address: 2 Theodosii Tarnovski Street

Veliko Tarnovo 5003, Bulgaria

✉ i.dimitrov@ts.uni-vt.bg